

Premeny priezvisk v čase

Používanie priezvisk sa ustálilo v druhej polovici 18. storočia za vlády cisára a uhorského kráľa Jozefa II. Odvtedy sa už menili len málo, zväčša sa dedili v mužskej línii po otcovi. Boli však aj výnimky. Na ďalších riadkoch si na príkladoch ukážeme, ako sa niektoré priezviská v Beňuši zmenili v priebehu posledných 200 rokov.

Faško → Kaclík

Koncom 18. storočia žil vo Filipove lesný robotník Ján Faško (1743-1822). V roku 1794 sa v beňušskej cirkevnej matrike pri mene jeho syna Jána (1766-1838) objavuje priezvisko Kaczlik a pri mene ďalšieho syna Jozefa (1777-1835) v roku 1800 priezvisko Fasko v. Kaclik. Skratka v. znamená latinsky vulgo, čo možno preložiť asi ako „Faško známy ako Kaclík“. Kaclík bolo pôvodne zrejme len prímeno neznámeho pôvodu na rozlíšenie od iných Faškovcov. Od tohto obdobia sa pri ich potomkoch priezviská uvádzajú buď ako Faško, Faško Kaclík alebo Kaclík, pričom čoraz viac prevláda tvar Faško Kaclík. Až v priebehu 20. storočia sa pri väčšine ich potomkov začalo úradne používať len jednoslovné priezvisko. Ich potomkovia žijú dodnes v Beňuši a aj inde a používajú buď priezvisko Faško (rodiny s prímienami Kundriak, Kristián (sem patrím aj ja), Drobec, Andel Miškár) alebo priezvisko Kaclík (rodiny Kanclík, Drobec, Andel, Chyžka a Boraj). Výnimkou je len niekoľko členov rodiny s prímienom Kanclík, ktorí oficiálne používajú zdvojené priezvisko Faško Kaclík. A v jednom prípade sa priezviská zmenilo tak, že muž sa volá Faško a jeho sestra Kaclíková.

Len zriedka sa v Beňuši deťom dávali dve krstné mená. Keby sa u jedného člena tejto vetvy napísalo celé meno, ktoré zahrňovalo dve krstné mená, zdvojené priezvisko a prímeno, tak by to znelo Jozef Milan Faško Kaclík Drobec. Oficiálne sa volal Milan Faško, ale každý ho volal Jožo Drobec.

Faško → Rudáš

V Beňuši žil v 19. storočí Matej Faško (1840-1890), ktorý sa sem zrejme po sobáši presťahoval z Gašparova. V roku 1876 sa v matrike jeho meno píše v tvare Faško Rudáš. Neskôr sa už v takomto tvare písalo skoro pri všetkých jeho potomkoch. Aj v súčasnosti jeho potomkovia žijú v Brezne a okolí a používajú zdvojené priezvisko Faško-Rudáš. Pôvod pôvodného prímiena Rudáš je zrejme odvodené zo slova rudý vo význame červený a preto predpokladám, že jeho prví nositeľ bol buď ryšavý alebo mal nápadne červenú tvár a jeho potomkovia prímeno po ňom „zdedili“.

Faško → Frntol

V roku 1808 sa Michal Faško (1782-1847) z Filipova priženil do rodiny Frntolovcov v Beňuši. V tejto rodine nemali mužského potomka, len dve dcéry. Jedna

sa vydala za spomínaného Michala a druhá za Mateja Javorčíka, obaja ostali bývať pri manželkách v Beňuši. Aj keď otec oboch dcér ako posledný mužský člen rodu Frntol v roku 1812 zomrel, naďalej sa do ich domu volalo do Frntolov, až sa to pri mene oboch švagrov začalo používať ako prímeno Faško-Frntol alebo Javorčík-Frntol. Javorčíkovská časť rodiny koncom 19. storočia vymrela, ale Faškovská sa ďalej rozširovala a jej členovia sa v matrike označovali spočiatku ešte aj ako Faško, neskôr zväčša ako Faško-Frntol a v 20. storočí sa ich priezvisko definitívne ustálilo v podobe Frntol. V Beňuši už táto rodina nežije, ale jej poslední členovia s priezviskom Frntol žijú na západnom Slovensku. Priezvisko Faško sa teda zmenilo na Frntol z dôvodu presťahovania sa jeho nositeľa k manželke a prevzatiu priezviska po jej rodine a dome, v ktorom bývali.

Rusnák → Dugát

V 18. storočí žilo v Beňuši viacero rodín s priezviskom Rusnák. Toto meno vzniklo zrejme na základe ich pôvodu. Na Horehroní žili v minulosti a stále žijú aj obyvatelia vyznávajúci grécko-katolícke náboženstvo. Takýmto osobám sa na východnom Slovensku hovorí Rusnáci a takto možno v minulosti na Horehroní nazvali aj prisídlencov z východu. Jedna rodina Rusnákovcov žila už v roku 1710 aj vo Filipove. Postupne sa tu rozvetvili a koncom 18. storočia sa prvý krát pri mene Michala (+1790) a niektorých jeho súrodencov objavilo aj prímeno Dugát, v tvare Dukát alebo Dugath. Jeho význam pochádza možno od slova dukát, teda zlatá minca. Spočiatku sa priezvisko písalo zdvojene Rusnák-Dugát ale od konca 19. storočia sa už používalo len v tvare Dugát. Potomkovia tohto rodu s priezviskom Dugát (s pôvodným prímenami Klinec a Rataj), stále žijú roztrúsení po Slovensku, ale vo Filipove už nie.

Kán → Zlúky, Baboľ, Gonda

Bacúch patril v minulosti spolu s terajším Beňušom a Braväcovom medzi drevorubačské osady označované ako Biele Handle. V Bacúchu je najrozšírenejším priezviskom Kán a preto už dávnejšie vznikla potreba ich rozlíšenia používaním mnohých prímen. Jedna rodina zrejme bývala bokom od dediny pri lúke a preto získala prezývku - z lúky. Toto sa postupne transformovalo na prímeno Zlúky a nakoniec sa dostalo aj do priezviska. V súčasnosti niekoľko osôb používa priezvisko Kán – Zlúky.

Podobné prípady sú aj v súčasnosti používané zdvojené priezviská Kán-Baboľ a Kán-Gonda.

Kán → Dolinský

Začiatkom 19. storočia žil vo Filipove Matej Kán (1782-1854), jeho otec sa sem priženil ako inak, z Bacúcha. Pri niektorých jeho deťoch sa v matrike začalo uvádzať spolu s priezviskom zrejme aj nové prímeno Dolinský. Mená sa často používalo spolu ako Kán-Dolinský, až kým v 20. storočí pôvodné priezvisko nevymizlo a ostalo už len meno Dolinský. Priezvisko Kán sa zmenilo na Dolinský zrejme z dôvodu lokalizácie ich obydliá niekde v doline. Pre zaujímavosť aj teraz sa o jednej rodine Faškovcov

z Filipova hovorí, že sú z „doliny“, keďže ich dom stál v doline nad dedinou. Podobne možno vzniklo aj priezvisko Dolinský. Potomkovia Dolinských žijú dodnes aj vo Filipove a používajú prímenná ako Rapoš, Pudák a Húska.

Súčasní Kánovci vo Filipove (prímenná Iskra a Dorka) pochádzajú z iných vetiev Kánovcov a do Filipova sa presťahovali až v 20. storočí.

Pôbiš → Gašperan

Rod Pôbiš je v oblasti Beňuša rozšírený a v minulosti bol ešte viac. Z mena vznikol aj názov osady Pôbišovo, prípadne naopak, obyvatelia prevzali meno od osady. Nie všetci pôvodní Pôbišovci však aj dnes používajú toto priezvisko. Ukážeme si to na troch prípadoch.

Koncom 18. storočia žil v Braväcove Matej Gašperan (+ 1803). V niekoľkých prípadoch sa pri ňom a pri jeho dvoch synoch objavuje aj priezvisko Pôbiš resp. Pôbiš vulgo Gašperan. Predpokladám, že Matej pôvodne žil ako Pôbiš v Gašparove (vtedy tam naozaj jedna rodina Pôbišovcov žila) a presťahoval sa (priženil) do Braväcova. Keďže prišiel z Gašparova, zrejme ho prezývali Gašperan a toto sa neskôr stalo aj jeho priezviskom. Jeho potomkovia stále žijú aj v Beňuši a Braväcove a používajú napr. prímenná Vtáčik.

Pôbiš → Šajgalík

V 18. storočí žil v Gašparove aj iný Matej Pôbiš (+1813). V roku 1793 sa pri narodení syna Matej označuje ako Pôbiš alias Šajgalík. Čoskoro sa pôvodné priezvisko vytratilo a jeho potomkovia sa aj dnes volajú Šajgalíkovci, zrejme podľa pôvodného prímenná. Žijú aj v Beňuši a používajú prímenná ako napr. Repka a Kandúr.

Pôbiš → Laubert

A do tretice žil v Gašparove ešte jeden Pôbiš – tentoraz Andrej (+1806). Koncom 18. storočia sa členovia jeho rodiny začali v matrikách označovať aj priezviskom Laubert. Toto meno rýchlo prevládlo a jeho potomkovia v súčasnosti používajú už len priezvisko Laubert s prímennom, napr. Dižoň.

Ličko → Baliak

V minulosti žilo a ešte aj teraz žije v Beňuši veľa Ličkovcov. Koncom 18. storočia býval v Gašparove Ján Ličko. Keď v roku 1807 zomrel, v matrike ho zapísali pod menom Ján Baliak. Odvtedy sa aj pri jeho potomkoch začalo používať priezvisko napr. v tvare Ličko alias Baliak a neskôr už len ako Baliak. Priezvisko Baliak zrejme vzniklo z pôvodného prímenná, ktorým sa rodina odlíšila od iných Ličkovcov. Aj v súčasnosti žijú v Beňuši a Brezne Baliakovci, ktorí používajú viacero prímenná – napríklad Jagrík, Mogaj, Turan, Kuric, Konop a pod.

Braňo Faško od Kristiánov